

http://blogs.haaretz.co.il/sadna/595/ Go APR JUL AUG 02 13 captures 3 May 2014 - 2 Jul 2017 2016 2017 2018 About this capture

TheMarker Café עבר העיר TheMarker הארץ Haaretz.com

ביקורת טלוויזיה בערב שידורי הראשון הציג התאגיד מיצ'...

אסף הראל ב"הארץ" האמת שביבי ובנט מסתירים מהישראלים

יום שלישי כ' אייר תשע"ז, 16.05.2017

הסדנה להיסטוריה חברתית

כשהאקלים אלים

הסדנה להיסטוריה חברתית | 29.04.2014 | 09:02

[Tweet](#)

[Pin It](#)

אבנר וישניצר

בפברואר 1621 קפא הבוספורוס. הכרוניקאי העות'מאני איברהים פצ'בי כתב כי "לרצונו של האל, היה החורף הזה באיטנבול הקר ביותר מאז ראשית העולם... מי ראה אי-פעם כל-כך הרבה אנשים הולכים על הקרח ללא פחד, כמו היה אדמה יבשה." אולם עבור רוב תושבי הבירה העות'מאנית, מדובר היה באסון, לא בקוריוז. אספקת המזון של העיר היתה תלויה בספינות שהביאו מוצרי מזון דרך המיצרים, ותנועה זו נפסקה לחלוטין בשל הקרח. אכן, כרוניקאי אחר בן התקופה, חסן בייזאדה, תיאר את הנעשה בעיר ללא שמץ של שעשוע: "באותו חורף היה כל-כך קר שבאיטנבול קפא הבוספורוס ואנשים חצו [...] ללא סירות. בעיר קפאו אנשים למוות בשל הקור העז. שלג כיסה את הארץ. הרעב פלש וכל מי שהצליח להשיג לחם עבור דירהם אחד החשיב עצמו בר-מזל."

העשורים הראשונים של המאה השבע-עשרה התאפיינו בשינויי אקלים קיצוניים שהביאו עמם משבר כלכלי, חברתי ופוליטי חמור באזורים נרחבים של המזרח התיכון. ייתכן שאנו עומדים על ספו של משבר דומה. **דוח שהוגש לאחרונה על-ידי וועדת מומחים מטעם האו"ם** קובע כי שינויי האקלים צפויים לגרום במאה הקרובה למחסור במזון, ולעלייה בתחלואה ובאלימות בין קבוצות ומדינות. על רקע התחזית הקודרת הזו באשר להשלכות שינויי האקלים על עתיד האנושות, מעניין לבחון את ההיסטוריה של האקלים במזרח התיכון.

חוקרים של היסטוריה סביבתית בוחנים את הקשרים בין שינויים בדפוסי מזג אוויר לבין תהליכים היסטוריים. בהקשר זה זכתה המאה השבע-עשרה לתשומת לב מיוחדת. היסטוריונים של אזורים שונים בעולם, מבריטניה, דרך סין ועד אמריקה הצפונית הראו את ההשלכות הקשות של האקלים הקיצוני שאפיינו את שלהי המאה השש-עשרה ואת המאה השבע-עשרה. האקלים היה כל-כך קיצוני עד כי התקופה מכונה לעתים "עידן הקרח הקטן".

עד לאחרונה, לא נתנו היסטוריונים של המזרח התיכון את דעתם להיבטים סביבתיים ואקלימיים. אולם שורה של מחקרים מן השנים האחרונות משנה את האופן שבו אנו מבינים את ההיסטוריה של האזור. בין המחקרים האלה בולטת עבודתו של סאם ווייט (White), שמנתחת את ההשפעות של עידן הקרח הקטן על האימפריה העות'מאנית, בהסתמך על מסמכים עות'מאניים ואירופיים, אותם הצליב עם מודלים אקלימיים. לטענתו של ווייט, האקלים הקיצוני של עידן הקרח הקטן, בשילוב שורה של גורמים אנושיים, כמעט והכריעו את האימפריה העות'מאנית. סימני התאוששות ראשונים ניכרו רק לקראת סוף המאה השבע-עשרה, אך למעשה, האימפריה העות'מאנית לא הבריאה לגמרי מן המשבר ונכנסה למאה התשע-עשרה כשאוכלוסייתה עדיין מדולדלת וכלכלתה רעועה. רק ב-1830 הגיעה אוכלוסיית האימפריה לגודלה ב-1590.

לאורך המאה השש-עשרה, נרשמה ברחבי האימפריה העות'מאנית צמיחה דמוגרפית וכלכלית רצופה. מערכת אספקה מורכבת שנוהלה מהארמון, תיעלה עודפים בעיקר לערים הגדולות ולצורכי הצבא והצי וכך תמכה במרכזי השלטון ובמלחמות התפשטות שהביאו עוד ועוד הכנסות לאוצר. אולם נראה כי בעשורים האחרונים של המאה החלה המערכת נופלת קורבן להצלחתה שלה. הגידול המתמיד באוכלוסייה הגדיל את הלחץ על מקורות המחייה הקיימים. שטחי העיבוד שעמדו לרשות כל בית אב קטנו בהדרגה – אך בהתמדה – וכך גם משק החי שכל משפחה יכולה היתה לקיים. ככל שגבר לחץ האוכלוסייה על מקורות המחייה עלו מחירי המזון וקטן העודף הפנוי לצריכה על-ידי הנתינים ולמסוי על ידי הרשויות. גורמים נוספים ובלתי תלויים, כגון אינפלציה שנגרמה מן הזרימה של מתכות יקרות מן העולם החדש, פגעו אף הם בכלכלה וכך גם שורה של החלטות מוניטריות שגויות של ראשי השלטון העות'מאני.

הקשיים החריפו עם מזג האוויר הקיצוני שפגע באזור בעשור האחרון של המאה השש-עשרה והמשיך עמוק אל תוך המאה השבע-עשרה. חורפים קרים במיוחד ובצורות פגעו קשות ביבולים והפכו מחסור בתחומים מוגבלים לרעב באזורים נרחבים. כאמור, 'עידן הקרח הקטן' פגע באזורים שונים של העולם אך לא באותה עוצמה. האימפריה העות'מאנית, לטענתו של ווייט, נפגעה מוקדם יותר וקשה יותר. שינויי מזג האוויר הפכו אזורים רבים של האימפריה שהיו ממילא מתאימים אך בקושי לעיבוד, לצחיחים לחלוטין.

<http://blogs.haaretz.co.il/sadna/595/>

Go

APR JUL AUG

02

2016 2017 2018

About this capture

13 captures

3 May 2014 - 2 Jul 2017

לא רק באימפריה העות'מאנית: נהר התמוזה קפוא, 1677. ציור של הצייר ההולנדי אברהם הונדיוס

בתנאים אלה, יכולתה של האימפריה לנתב כמויות גדולות של תבואה ומוצרים אחרים לערים הגדולות ולצורכי הצבא נפגעה, וזאת בתקופה שבה ניהלה האימפריה מלחמות ארוכות וקשות מול ההבסבורגים במערב ומול הצפויים במזרח. השלטון נאלץ על כן להכביד את נטל המסים, דווקא כשהעודף שייצרה המערכת הכלכלית קטן משמעותית ובכך הקשה עוד יותר על החיים בפרובינציות והעצים את המתחים החבריים, החריפים ממילא.

על רקע המצוקה עזבו המונים את כפריהם בחיפוש אחר מקורות מחייה, אם כשכירי חרב באחת החזיתות, אם כשכירי יום באחת הערים, ואם כשודדי דרכים. אכן, בתנאים של כלכלה מתכווצת ולחץ גובר על האוכלוסייה, עלו משמעותית שיעורי הפשיעה. כנופיות של איכרים שנפלטו מכפריהם וחיילים משוחררים (שגם הם היו ברובם איכרים לשעבר שגויסו לאחת המיליציות, ואחר-כך שוחררו עם תום הקרבות) סבבו במחוזות השונים של אנטוליה וחמסו כל מה שבא לידיהן. חלקן השתלטו על אזורים נרחבים והגנו עליהם מפני ניסיונות השתלטות מחודשים של הסולטאן. שבטים נוודיים שנפגעו גם הם מהצטמצמות המשאבים, פלשו לעתים קרובות לאזורי המזרע ופגעו עוד יותר בחקלאות ובמסחר. התמוטטות הסדר הציבורי החריפה את הקשיים וכך נוצר מעגל אכזרי של התכווצות דמוגרפית וכלכלית, תהו ובוהו פוליטי, ואלימות רחבת היקף. כל אלה בתורם פגעו עוד יותר בכלכלה, וחוזר חלילה.

הסולטאן העות'מאני עוסמאן השני (1622-1618). נרצח על רקע התהו ובוהו של המחצית הראשונה של המאה השבע-עשרה

הבחינה המחודשת של המאה השבע-עשרה מדגישה את הצורך להרחיב את מכלול הגורמים שהיסטוריונים שוקלים בבואם להסביר תהליכים היסטוריים. עד לפני כמה עשורים הסבירו היסטוריונים את המשבר של האימפריה העות'מאנית במאה השבע-עשרה במונחים של 'שקיעה' מתמשכת שנבעה כביכול מקיפאון אינטלקטואלי והידלדלות של חי הדת והתרבות. אולם, היו אלה מקורות המים שקפאו והמשאבים שהידלדלו ועלינו להכניס גם את הגורמים האלה לתוך המשוואה. ההסברים הישנים, הממוקדים לחלוטין בעלית ומציעים 'פיתרון' פשוט, חד-סיבתי, לשאלות היסטוריות מורכבות נראים היום בלתי מספקים לחלוטין.

ההתחממות הגלובלית, ניתן עדיין לעכב אותה, למתן את השפעותיה, ולהיערך להשלכותיה.

סביר מאוד להניח, שבדיוק כמו במאה השבע-עשרה, האזור שלנו ייפגע קשה יותר משינויי האקלים מאשר אזורים גשומים יותר. למעשה, חוקרים רבים טוענים ששינויי האקלים כבר מעצבים את המציאות באזור. לטענתם, התמעטות המשקעים באזורים שונים של ספר מדבר, למשל על גבול המדבר הסורי, הביאו ללחץ גובר על מקורות מים מידלדלים ול'פליטות סביבתית' רחבת היקף, שתרמה בתורה להתעצמות מתחים חברתיים ופוליטיים ובסופו של דבר, לקריסת הסדר הפוליטי בסוריה. אחרים טוענים שעליית מחירי החיטה והארוז תרמו לתסכול שהתפרץ בסופו של דבר ב'אביב הערבי'. המאה השבע-עשרה מחדדת את המודעות שלנו לכך שגם בהתייחסנו למציאות העכשווית, עלינו להביא בחשבון לא רק את הגורמים האנושיים שתופסים את קדמת הבמה, אלא גם שורה של גורמים סביבתיים, אקלימיים וטכנולוגיים המעצבים את הבמה ומכתיבים לשחקנים את שדה הפעולה ואת התנאים שבתוכם הם פועלים.

"נכתבו 13 תגובות לפוסט "כשהאקלים אלים"

1. 1

. הזקן:

באפריל, 2014, בשעה 19:21

אני מעוניין לדעת מה קרה בתקופה המקבילה במזרח אירופה ואיך זה השפיע שם על חיי היהודים

? האם פרעות חמלניצקי לא הושפעו ע"י שינוי האקלים

. האם המלומד אבנר וישניצר יכול להאיר במשהו את הנושא? אודה לו מקרב לב

2. 2

. גוגו:

באפריל, 2014, בשעה 22:42

לזקן – כתוצאה מעידן הקרח הקטן היהודים התחילו לחבוש חתולים על ראשיהם (בהתחלה חיים כי זה מחמם יותר) והמשיכו במנהג גם לאחר מכן עד היום במה שההיסטוריונים

מכנים "נתקע לוי השכל בניוטרל". עד היום משעשע לראות חסידי גור מטיילים שבת שרבית בערד (38-35 מ"צ) עם חתול על הראש

. דרך אגב, קוראים לחתול חמלניצקי אם זה עונה לשאלתך.

3. 3

. רונן:

באפריל, 2014, בשעה 08:20

שינוי אקלים הוא המנוע לשינויים בחלוקת הכוח בעולם מאז ומעולם

. התפתחות המין האנושי הוא פועל של שינוי אקלים

. האקלים של הארץ תמיד היה עם תנודתיות

. רק עכשיו החליטו "מדעני אקלים" ששינוי האקלים הוא פועל יוצא של התרבות האנושית

. ברור שזהו הבל מוחלט

4. 4

. מכסח השמאלנים:

באפריל, 2014, בשעה 12:45

שינויי האקלים במאה ה-16 ובמאה ה-17 (כולל "עידן הקרח הקטן") היו תוצאה של המהפכה התעשייתית, החור באוזון ופליטת פחמן דו חמצני. מה, לא

בקיצור – צריך להפנים שהאקלים אינו נתון סטטי ושהוא משתנה מדי פעם ללא שום קשר לפעילות אנושית. זה מה יש. כמו המחזוריות הארוכה יותר של רעידות אדמה והתפרצויות

געשיות שהיא תוצאה של פעילות טקטונית שלאדם אין שום השפעה עליה ואפילו לא השפעה קלה שבקלות

קצת צניעות לא תזיק למדעני האקלים למיניהם. נכון שהיסטוריה ציבורית מביאה הרבה מדיה ושהרבה מדיה מביא הרבה מענקי מחקר, אבל בכל זאת צריך קצת להרגיע ולא

להיסחף

5. 5

. חם:

באפריל, 2014, בשעה 16:07

?ואף מילה על התרבות הפלשתנית המפוארת ששיגשגה כאן במאות ה-16 וה-17

6. 6

. אלי:

באפריל, 2014, בשעה 16:22

(MWP) ולא תקופת החום של ימי הביניים (LIA – Little Ice Age) "של מ. מאן מוכיח שלא היה לא "תקופת הקרח הקטנה (Hockey Stick) "לא יכול להיות, גרף "מקל ההוקי – Medieval Warm Period)

7. 7

. אורי ביתן:

באפריל, 2014, בשעה 17:10

בשעתו טען פרופ' אלנבלום, גאוגרף היסטורי, ששינויים אקלימיים במאה ה-11 השפיעו על שינויים חברתיים, פוליטיים וכלכליים במזרח התיכון (המעבר מהאסלאם הקלאסי

. (לאסלאם הפוסט קלאסי, המונוליטי והיציב יותר כלכלית, אם לדבר באופן כללי).

8. 8

. ירושלמי:

באפריל, 2014, בשעה 18:50

לרון: רק עכשיו החליטו מדעני האקלים ששינוי האקלים הוא פועל יוצא של התרבות האנושית כי רק עכשיו (מאז המאה ה-19) התרבות האנושית פולטת כמויות כאלה של גזי

חממה. אף מדען אקלים לא טוען ששינויי האקלים לפני המהפכה התעשייתית הם פועל יוצא של התרבות האנושית. אין חולקים על כך שריכוז הפחמן הדו חמצני באטמוספירה הוא

הגבוה ביותר שהיה מזה מיליון שנה, ושהעלייה הזו היא ברובה תוצאה של פליטת גזי חממה עקב שריפת פחם, נפט וגז בשתי המאות האחרונות. חילוקי הדעות הם רק סביב הקשר

... בין זה לבין אקלים, ומכאן השינוי הם מיעוט קטן. אתה יכול כמובן לבחור להאמין למי שאתה רוצה

למכסח השמאלנים: האקלים משתנה מדי פעם ללא שום קשר לפעילות אנושית — על כך אף מדען אקלים לא חולק. זה לא אומר שלפעילות אנושית לא יכולה להיות השפעה, ואני

לא מכיר אף פרסום מדעי שמוכיח שלפעילות אנושית לא יכולה להיות השפעה. אפשר לפקפק בחוסן הטעונונים של מדעני האקלים אבל נראה שאתה לא מפקפק אלא משוכנע —

13 captures

3 May 2014 - 2 Jul 2017

9. 9

[למכסה ש... [מודרניסט .
באפריל, 2014, בשעה 23:39

המהפכה התעשייתית החלה במאה השמונה עשרה ונמשכה בכל המאה התשע עשרה, ובעצם היא נמשכת עד היום. צא ולמד, ולא רק זאת

10. 10

סתם אנונימי .
במאי, 2014, בשעה 08:10

5- ל,

(זה בגלל שהסונים המתגוררים בארץ ישראל היו ענוים עד מאד, ולא רצו להתבלט בעולם בזמן ששלטו פה התורכים) (שגם הם סונים עובדה היא שכאשר התורכים שלטו פה, והמוסלמים המכנים עצמם פלשתינאים "מילאו" את הארץ עד אפס מקום אפילו לסיכה, הארץ לא פרוחה. למעשה, פריחתה של ארץ ישראל החלה רק כאשר היהודים עלו אליה ליישבה במספרים גדלים והולכים הבעיה היחידה של אותם מוסלמים שהתגוררו בארץ ישראל במאות ה-16 וה-17, היא שהאו"ם היה עסוק מכדי להתפנות אליהם, וכדי שלא לגרום להם לצער גדול יתר על המידה, (האו"ם הקים באותן מאות את הארגון הידוע אונר"א (יותר מתאים או"ם-רע

11. 11

ד"ר ק .
במאי, 2014, בשעה 09:47

נפלא!

12. 12

איל .
במאי, 2014, בשעה 11:12

מחבט ההוקי של מאן נחקר וניבדק ועמד בכבוד ככול בדיקה אובייקטיבית ובכלל לפחות 97% ממדעני האקלים הפעילים מסכימים עם שינויי אקלים אנטרופוגני. מראית העין שיש ויכוח בעולם המדעי מקורה ביחצנים הממומנים ע"י אילי נפט כמו האחים קוך. מכחישי האקלים כמו המכסה אינם שונים ממכחישי חיסונים, אבולוציה או מכחישי אייזס. למעשה מייקל שרמר שם את אלו ומכחישים נוספים באותה קבוצה. ומייקל הוא בר מומלץ לנושאי הכחשות כולל לנושא הכחשת השואה שכתב עליו ספר מומלץ

13. 13

...כשהאקל•
ביולי, 2015, בשעה 18:31

אבנר ווישניצר בפברואר 1621 קפא הבוספורוס. הכרוניקאי העות'מאני איברהים פצ'בי כתב כי "לרצונו של האל, היה החורף הזה באיטנבול הקר ביותר מאז ראשית העולם... מי ראה אי-פעם כל-כך הרבה אנשים הולכים על הקרח ללא פחד, כמו היה אדמה יבשה." אולם עבור רוב תושבי הבירה העות'מאנית, מדובר היה באסון, לא בקוריוז. [...] [...] אספקת המזון של העיר היתה

הוספת תגובה משלך

שם

(אימייל (לא יוצג באתר

אתר

 סגירת תגיות קו חוצה קוד ציטוט קישור מוטה מודגש

לשליחת התגובה יש לפתור את התרגיל החשבוני

 + 2 = 4

הוספת תגובה

[לקרא דרווין בבירות](#)[?מה עניין הבקלאווה למהפכה הצרפתית](#)

הפש בבלוגים

הפש

[הסדנה להיסטוריה חברתית](#)[הסדנה להיסטוריה חברתית](#)

הסדנה להיסטוריה חברתית הוקמה על-ידי היסטוריונים של המזרח התיכון על-מנת לפרק, להרוט, לשייף ולהרכיב פיסות של עבר יחד עם חלקים של המציאות העכשווית. אנו שואפים להנגיש לציבור הישראלי מחקר עדכני על האזור מתוך כוונה להשתמש בהיסטוריה ככלי של התבוננות והקשבה. המונח 'היסטוריה חברתית' משמש אותנו לא רק לציון הזרם שאליז אהנו משתייכים בכתובה האקדמית שלנו; הוא מבטא גם את שאיפתנו להפוך את לימוד ההיסטוריה למעשה חברתי, לפעולה שיש בה בכדי לתרום לדיון ציבורי ביקורתי. בכוונתנו לגשת לסוגיות כבדות משקל מזוויות בלתי שגרתיות ולהראות כיצד אפילו קורותיהם של עצמים תמימים ודמויות אפורות למראה מגלמים ולעתים מעצבים תהליכים פוליטיים וכלכליים רחבים במזרח התיכון. מה בכלל מקור השם 'המזרח התיכון'? כיצד קשורה צורת חיתוך הבקלאווה לטרור של המהפכה הצרפתית? כיצד קשורה המצאת הפלאפל למסע הכיבושים המצרי בסוריה? מתי ומדוע הופיעו במזרח התיכון שעונים וכיצד השפיעה דווקא טכנולוגיה מודרנית זו על יצירת "הזמן הערבי" הנינוח? כמה ברים היו באיטנבול בסוף המאה ה-18 ומי היו לקוחותיהם? האם להטרדות מיניות יש היסטוריה? מדוע יש הרואים בכתבי הפמיניסט המצרי הראשון גורם לתופעה זו?

על מנת לענות על שאלות אלה ורבות אחרות, אנו מציעים סדרה של מאמרים פרי עטם של טובי המומחים, מתוך רצון לעורר עניין ודיון בסוגיות שונות הקשורות במזרח התיכון ההיסטורי ובן-זמננו.

און ברק

אני היסטוריון חברתי ותרבותי של מדע וטכנולוגיה המתמחה בהתפתחותם של תשתיות, סטנדרטים, מכשירים ואמצעי תקשורת, ובפוליטיקה, בתיאולוגיה ובאסתטיקה האופיים אותם. למשל, ספרי האחרון, שראה אור השנה, עוסק בקשר בין הופעת מסילת הברזל והטלגרף במצרים המודרנית לבין התפתחות ה"זמן המצרי" המושהה והבלתי מדויק. למדתי ולימדתי באוניברסיטה העברית בירושלים, אוניברסיטת לידן, אוניברסיטת ניו יורק, ואוניברסיטת פרינסטון. כיום אני מרצה בכיר בחוג להיסטוריה של המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל אביב.

ליאת קוזמא

אני מרצה בכירה בחוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון באוניברסיטה העברית בירושלים. ספרי **נשים כותבות היסטוריה** הוקדש לתנועה הפמיניסטית במרוקו של שנות השמונים והתשעים. ספרי האחרון *Policing Egyptian Women*, מבוסס על שנת מחקר בארכיון הלאומי המצרי ועוסק בהתמודדותה של המדינה המצרית במחצית השנייה של המאה התשע עשרה, עם נשים בשולי החברה. הפרויקט הנוכחי שלי עוסק במקומו של המזרח התיכון בהתגבשותן של נורמות בינלאומיות נגד סחר בנשים.

אבנר וישניצר

נולדתי וגדלתי בקיבוץ קבוצת שילר שליד רחובות אך בשנים האחרונות אני גר בירושלים ואוהב אותה בדרך כלל. כתבתי את הדוקטורט באוניברסיטת תל-אביב ואחר-כך יצאתי להשתלמויות פוסט-דוקטורט באוניברסיטת וושינגטון בסיאטל, באוניברסיטה העברית בירושלים, ובאוניברסיטת בן-גוריון בנגב. כיום אני מרצה בכיר בחוג להיסטוריה של המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל אביב. ספרי הראשון, שייצא במהלך 2015, עוסק בתפיסות זמן וארגון זמן במזרח התיכון העות'מאני ובימים אלה אני חוקר סוגיות הקשורות לחיי הלילה באימפריה העות'מאנית.

 RSS subscription icon

פוסטים אחרונים בבלוג

- ["בחירות: מתוך ספרו של תאופיק אל-חכים "יומנו של תובע כפרי"](#)
- [חרב פיפיות: היסטוריה של עריפת ראשים מהמהפכה הצרפתית לדאע"ש](#)
- [?זהב העולה מהמצולות: ניצול הארץ או טיפוחה](#)
- [בין העיר לארמון](#)
- [אסיא ג'באר: פמיניסטית אסלאמית פרנקופונית, 1936-2015](#)
- [?כיצד קלטה איראן מאות אלפי פליטים במלחמת העולם השנייה ומי מבקש להשכיח זאת](#)
- [יהדות, נשיות ואנטי-קולוניאליזם בכתבתו של ר' בנימין בתקופת מלחמת העולם הראשונה](#)
- [התלמידים הערבים של מקוה ישראל](#)
- [הידרופוליטיקה: מים, נפט וכוח בסעודיה](#)
- [אליעזר בן-יהודה והאופציה העברית-ספרדית בראשית המאה העשרים](#)
- [מקנה ישראל – היסטוריה תלמידית](#)
- [קובלנקה, הרובע המיוחד: אוטופיה של זנות ממוסדת](#)
- [\(מקוה ישראל בין הפרויקט האליאנסי והפרויקט הציוני \(1870-1918\)](#)
- [צינור הנפט: הון-שלטון-ביטחון](#)
- [העיר שחברה לה לחוד: היסטוריות חדשות של סביבה בנויה ואנושית בירושלים](#)
- ["רקנוויאם לזמנים אחרים: אהמת האשם על "הזמן המוסלמי"](#)
- [עליית אנשי הדת באיראן](#)
- [על שינוי כלכלי ואמנה חברתית במצרים תחת סיסי](#)
- [ערבים, נשים ומזרחים בראי ביקוריה של ז'קלין כהנוב בקיבוצים](#)
- [בין ריבלין הבן לריבלין האב](#)